

علت لجبازی کودکان از دیدگاه روانشناسی اسلامی

لیلا آبایان فینی^۱

چکیده

لجبازی یکی از رفتارهای رایج در کودکان است که می‌تواند چالش‌های زیادی را برای والدین و مربیان ایجاد کند. درک علل این رفتار می‌تواند به والدین در مدیریت و اصلاح آن کمک کند. لجبازی در کودکان می‌تواند منجر به مشکلات رفتاری و اجتماعی در آینده شود. از این رو، بررسی علل آن از دیدگاه‌های مختلف، از جمله روانشناسی اسلامی، حائز اهمیت است. هدف از تدوین این مقاله که به روش تحلیلی-توصیفی و با ابزار کتابخانه‌ای است، بررسی ریشه‌یابی علت لجبازی کودکان از دیدگاه روانشناسی اسلامی است. از دیدگاه روانشناسی اسلامی، لجبازی کودکان می‌تواند ریشه در عوامل مختلفی از جمله تربیتی، روانی و معنوی داشته باشد. برخی از این عوامل شامل تربیت نامناسب، عدم وجود نظم و انضباط در خانه، تنبیه بدنی و مقایسه کودک با دیگران می‌تواند از عوامل تربیتی لجبازی باشد. مشکلات روانی؛ اضطراب، افسردگی، و بیش‌فعالی می‌تواند از عوامل روانی لجبازی باشد. مسائل معنوی؛ عدم تربیت دینی کودک، و عدم توجه به نیازهای معنوی او می‌تواند از عوامل معنوی لجبازی باشد. لجبازی کودکان یک پدیده پیچیده با علل متعدد است. از دیدگاه روانشناسی اسلامی، عوامل تربیتی، روانی و معنوی می‌تواند در بروز این رفتار نقش داشته باشد.

کلمات کلیدی: لجبازی، کودکان، روانشناسی اسلامی، تربیتی، روانی، معنوی.

^۱ طلبه سطح دو مدرسه‌ی علمیه سجادیه، تهران.

مقدمه

لجبازی یکی از رفتارهای رایج در کودکان است که به طور تقریبی از سن دو سالگی آغاز می‌شود و تا سنین دبستان ادامه پیدا می‌کند. این رفتار به صورت مخالفت و مقاومت کودک در برابر خواسته‌های والدین یا مربیان خود بروز پیدا می‌کند. لجبازی می‌تواند در اشکال مختلفی مانند خودداری از انجام کارهای خواسته شده، بهانه جویی، گریه کردن، و حتی پرخاشگری ظاهر شود. بی تردید، لجبازی کودکان می‌تواند چالش‌های زیادی را برای والدین و مربیان ایجاد کند. این رفتار می‌تواند منجر به ایجاد تنش و درگیری در خانواده و محیط آموزشی شود. اما، لجبازی همیشه یک رفتار منفی نیست. در برخی موارد، لجبازی می‌تواند نشانه‌ای از استقلال طلبی و رشد کودک باشد. با این وجود، لجبازی بیش از حد می‌تواند به یک مشکل تبدیل شود. لجبازی شدید می‌تواند منجر به مشکلات رفتاری و اجتماعی در آینده شود. از این رو، درک علل لجبازی و یافتن راهکارهای مناسب برای مدیریت آن از اهمیت بالایی برخوردار است. همانطور که گفته شد، لجبازی می‌تواند منجر به مشکلات متعددی در زندگی کودک شود. از این رو، بررسی علل این رفتار و یافتن راهکارهای مناسب برای حل آن از اهمیت بالایی برخوردار است. روانشناسی اسلامی به عنوان یک علم جامع، می‌تواند دیدگاه‌های ارزشمندی در مورد علل و درمان لجبازی کودکان ارائه دهد. این دیدگاه‌ها می‌تواند به والدین و مربیان در درک بهتر این رفتار و یافتن راهکارهای مناسب برای مدیریت آن کمک کند. به همین دلیل این مقاله درصدد پاسخگویی بدین پرسش است که ریشه یابی علت لجبازی کودکان از دیدگاه روانشناسی اسلامی چیست؟

در مورد پیشینه‌ی عنوان می‌توان به مقالات زیر اشاره کرد:

✓ مقاله «بررسی لجبازی در کودکان» به نویسندگی طیبه یوسف زاده کوهستانی، در این مقاله نویسنده ابتدا به خصوصیات لجبازی پرداخته است، سپس راهکارهایی برای دوری لجبازی کودکان ارائه داده است.

✓ کتابون خوشابی در مقاله‌ای تحت عنوان «لجبازی کودکان»، به راه‌های مقابله با لجبازی کودکان پرداخته است.

✓ محمد سعادت‌ی و همکاران نیز در مقاله‌ای با عنوان «بررسی لجبازی کودکان و راهکارهایی برای رفع آن» از نظر روانشناسی غربی پرداختند.

وجه تمایز مقاله‌ی حاضر با مطالعات پیشین در این است که این مقاله درصدد است تا به طور اخص به بررسی ریشه یابی علت لجبازی کودکان از دیدگاه روانشناسی اسلامی بپردازد. به همین دلیل به علل تربیتی، روانی و معنوی پرداخته خواهد شد.

۱. مفهوم شناسی

در هر پژوهشی نیاز است تا واژگان کلیدی و پرتکرار از نظر لغوی و اصطلاحی مورد واکاوی قرار گیرند تا هر گونه ابهام از نظر خواننده برطرف گردد. در این مقاله نیز به واکاوی واژگان لجبازی و کودک پرداخته خواهد شد.

۱-۱. لجبازی

لجبازی در لغت به معنای لجوجی، سستی‌پندگی، لجاجت، ستیزه کاری، خیرگی آمده است.^۱

در اصطلاح نیز لجبازی رفتار منفی است که کودک در برابر دستورات والدین مقاومت کرده و آنان را رعایت نخواهد کرد. والدینی که آرامش نداشته باشند، نخواهند توانست که آرامش را در زندگی جاری سازند، در نتیجه کودک برای لذت بردن و در برخی موارد آزار والدین دست به لجبازی خواهد زد. کودکان لجباز نیاز به شنیده شدن، دیده شدن، مورد تمجید قرار گرفتن دارند. آنان با خشم و عصبانیت درصدد استقلال خواهی هستند.^۲

طبق نظر بهترین روانشناس چنین اختلالی به دلیل وجود مشکلات در زمینه ی خویشتن داری هیجانات و رفتار ها می باشد و این مشکلات در رفتار هایی اشکار می شود که حقوق دیگران را نقض می کند مانند پر خاشگری ، تخریب اموال و و یا فرد را در تعارض مهم با هنجارهای اجتماعی یا صاحبان قدرت قرار

^۱ دهخدا، لغتنامه دهخدا، ج ۱۳، ص ۱۷۵.

^۲ خدابخش پیرکلانی و همکاران، بررسی تک موردی در اثر بخشی درمان حساسیت زدایی تدریجی بر اختلال اضطراب فراگیر، ص ۲۵.

می‌دهند. اختلاف زناشویی، خشونت، تعارضات بین والدین با اختلال رفتار در کودکان رابطه‌ی مستقیم دارد و خطر تحریک‌پذیری، انضباط غیر موثر و مهارت ضعیف در حل مسئله را فراهم می‌کند.^۱

۱-۲. کودک

فرزند انسان از زمان تولد تا بلوغ، کودک یا «صغیر» نامیده می‌شود که در زبان عربی به او «طفل» گویند.^۲ کودک در لغت یعنی کوچک، صغیر، فرزند که به حد بلوغ نرسیده (پسر یا دختر) است.^۳ در اصطلاح حقوقی برای کلمه صغیر آمده است: «پسر و دختری که به بلوغ شرعی نرسیده است، از محجورین می‌باشد. به محض رسیدن به بلوغ حجر او محو می‌شود، بدون این که احتیاج به صدور حکم از سوی حاکم شرع باشد، اگر پیش از بلوغ به حدی رسد که دارای تمیز باشد او را صغیر ممیز گویند».^۴

۲. علل تربیتی لجبازی کودکان از دیدگاه روانشناسی اسلامی

از دیدگاه روانشناسی اسلامی، تربیت صحیح کودک یکی از مهمترین عوامل در پیشگیری از لجبازی است. برخی از عوامل تربیتی که می‌تواند در بروز لجبازی در کودکان نقش داشته باشد عبارتند از:

۲-۱. عدم وجود نظم و انضباط

داشتن نظم و انضباط در تمامی مراحل زندگی فردی، اجتماعی و حتی عاطفی مهم است. نظم انسان را در مسیر صحیح و بهتر شدن قرار خواهد داد. به همین دلیل آموزش آن حتی در زمان کودکی و سنین پایین مهم است و زیربنای شخصیتی انسان را می‌سازد و یکی از مهارت‌های اساسی برای کودکان است. امام علی علیه السلام نیز به فرزندان خود سفارش کرده است: «أَوْصِيكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ وَنَظْمِ أَمْرِكُمْ؛ شما را سفارش می‌کنم به تقوای الهی و رعایت نظم در کارهایتان».^۵

^۱ خدابخش پیرکلانی و همکاران، بررسی تک موردی در اثر بخشی درمان حساسیت زدایی تدریجی بر اختلال اضطراب فراگیر، ص ۲۷.

^۲ انوری؛ اخیانی، فرهنگ بزرگ سخن، ج ۶، ص ۵۹۸۹.

^۳ معین، فرهنگ فارسی معین، ج ۲، ص ۴۹۶.

^۴ جعفری لنگرودی، ترمینولوژی حقوق، ج ۳، ص ۲۱۴.

^۵ نهج البلاغه، نامه ۴۷، ص ۴۲۱.

از طرفی عدم وجود نظم و انضباط، عدم وجود قوانین و روال مشخص در خانه سبب خواهد شد که والدین در مورد رفتارهای مناسب و نامناسب کودک توافق نداشته باشند، یا قوانین را به طور مداوم تغییر دهند. همچنین، ممکن است در اعمال قوانین قاطع نباشند و به راحتی تسلیم خواسته‌های کودک شوند.^۱

کودکانی که در خانه‌ای با نظم و انضباط نامناسب بزرگ می‌شوند، ممکن است برای جلب توجه والدین یا به دست آوردن خواسته‌های خود به لجبازی متوسل شوند. این کودکان می‌آموزند که با لجبازی می‌توانند به آنچه می‌خواهند برسند.^۲

الف: دلایل

- **عدم وجود قوانین مشخص:** کودک نمی‌داند چه رفتاری از او انتظار می‌رود و چه چیزی مجاز و چه چیزی ممنوع است.
- **تغییر مداوم قوانین:** کودک گیج و سردرگم می‌شود و نمی‌داند چه رفتاری در چه زمانی مناسب است.
- **عدم قاطعیت والدین:** کودک می‌آموزد که می‌تواند با لجبازی قوانین را تغییر دهد و به خواسته‌های خود برسد.
- **عدم توجه به نیازهای کودک:** کودک ممکن است برای جلب توجه والدین به لجبازی متوسل شود.^۳

ب: راهکارها

- **ایجاد قوانین مشخص:** قوانین را به طور واضح و شفاف برای کودک توضیح دهید.
- **ثبات در قوانین:** قوانین را به طور مداوم اجرا کنید و از تغییر آنها خودداری کنید.
- **قاطعیت در تربیت:** در اعمال قوانین قاطع باشید و به راحتی تسلیم خواسته‌های کودک نشوید.
- **توجه به نیازهای کودک:** به نیازهای عاطفی و جسمی کودک توجه کنید.^۴

^۱ رفیعی محمدی، بیست اصل در تربیت، ص ۸۱-۸۲.

^۲ شعاری نژاد، روان شناسی رشد، ص ۱۴۳.

^۳ عزیزی؛ عزیزی لاطران، علل لجبازی در کودکان، ص ۳۲-۳۵.

^۴ علیزاده ثانی؛ محمد دوست، راهبردهای عملی در درمان لجبازی کودکان و نوجوانان، ص ۲۴-۲۸.

➤ **ایجاد محیطی معنوی در خانه:** با خواندن قرآن کریم، دعا و ذکر، و برگزاری مراسم

مذهبی در خانه، محیطی معنوی برای کودک خود ایجاد کنید.

➤ **انتخاب الگوهای مناسب برای کودک:** الگوهای مناسب و شایسته‌ای را برای کودک

خود انتخاب کنید تا از آنها تقلید کند.^۱

کودکان مانند بزرگسالان نیازهای معنوی دارند. این نیازها شامل نیاز به دعا و ذکر، نیاز به انس با قرآن کریم، نیاز به شرکت در مراسم مذهبی و نیاز به آموزش آموزه‌های دینی است. اگر به نیازهای معنوی کودک توجه نشود، ممکن است دچار اضطراب، افسردگی و سایر مشکلات روحی و روانی شود و به لجبازی متوسل شود.^۲

با رعایت این آموزه‌های دینی، می‌توانید به تربیت دینی فرزند خود کمک کنید و از بروز رفتارهای نابهنجاری مانند لجبازی در او پیشگیری کنید. در نتیجه تربیت دینی کودک یکی از مهمترین عوامل در پیشگیری از لجبازی است. کودکی که از تربیت دینی صحیح برخوردار باشد، با آموزه‌های دینی مانند صبر، شکیبایی، احترام به والدین و اطاعت از دستورات الهی آشنا می‌شود و در برابر مشکلات و سختی‌ها صبر و شکیبایی پیشه می‌کند و به لجبازی متوسل نمی‌شود.

^۱ مقدسی پور، اصول و روش‌های آموزش مفاهیم دینی به کودکان، پرتال جامع علوم انسانی.

^۲ مهدیار، نقش معارف و متون دینی در هویت کودکان، ص ۱۰.

نتیجه گیری

لجبازی یکی از رفتارهای رایج در کودکان است که می‌تواند علل مختلفی داشته باشد. در این مقاله، به بررسی علل روانی، جسمی و معنوی لجبازی کودکان از دیدگاه روانشناسی اسلامی پرداخته شد. لجبازی یکی از رفتارهای رایج در کودکان است که می‌تواند علل مختلفی داشته باشد. مطالعات نشان داده است که اضطراب و افسردگی از جمله علل شایع روانی لجبازی در کودکان هستند. عدم تعادل در قوای نفسانی، غلبه خوف و غضب، عدم ایمان و توکل به خدا، گناه و معصیت، وسوسه‌های شیطان، ترس از آینده، و عدم توجه به نیازهای معنوی کودک از جمله علل معنوی لجبازی در کودکان هستند.

برای درمان لجبازی کودکان، ابتدا باید علت آن شناسایی شود. با استفاده از راهکارهای ارائه شده در این مقاله، می‌توان لجبازی کودکان را درمان کرد و به آنها کمک کرد تا زندگی سالم و موفق داشته باشند. برخی از این راهکارها عبارتند از:

ایجاد محیطی امن و حمایتی برای کودک؛ تقویت اعتماد به نفس کودک؛ آموزش مهارت‌های مقابله با اضطراب به کودک؛ ایمان و توکل به خدا؛ صبر و شکیبایی؛ دعا و ذکر؛ تشویق کودک؛ ایجاد نظم و انضباط در زندگی کودک؛ تقویت تمرکز کودک؛ آموزش مهارت‌های حل مسئله به کودک؛ تربیت دینی کودک؛ توجه به نیازهای معنوی کودک است. در پایان، لازم به ذکر است که لجبازی کودکان یک مشکل رایج است و با استفاده از راهکارهای مناسب می‌توان آن را درمان کرد.

منابع

- قرآن کریم ترجمه محسن قرائتی.
- نهج البلاغه ترجمه حسین انصاریان.

کتاب

۱. انوری؛ اخیانی، فرهنگ بزرگ سخن،
۲. ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، تهران: نیستان، چاپ دوم، ۱۳۹۳ش.
۳. بیرانوند، محمد، دست بچتو بگیر، راهکارهای عملی تربیت دینی کودکان، تهران: حدیث راه عشق، ۱۳۹۶ش.
۴. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، غررالحکم و دررالکلم، قم: موسسه فرهنگی دارالحدیث، چاپ هشتم، ۱۳۹۵ش.
۵. جعفری لنگرودی، ترمینولوژی حقوق،
۶. جمعی از نویسندگان، انحرافات اخلاقی (راههای پیشگیری و درمان)، تهران: میراث فرهیختگان، ۱۳۹۹ش.
۷. جوهری، شکیبا سادات، گفتارهای در رابطه با روابط والدین با فرزندان، قم: مرکز پژوهشهای اسلامی صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۸ش.
۸. حسینی، داوود، راهکار برقراری روابط سالم و سازنده در خانواده، قم: مرکز پژوهشهای اسلامی صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۴ش.
۹. حق جو، محمدحسین، اضطراب و نگرانی عامل بیماریهای روانی، قم: انصارالمهدی، ۱۳۸۱ش.
۱۰. حلی، ابن فهد، عده الداعی، قم: دارالکتاب الاسلامیه، ۱۴۱۰ق.
۱۱. خمینی، روح الله، اخلاق: انسان شناسی در اندیشه امام خمینی (س)، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، ۱۳۸۶ش.
۱۲. دهخدا، علی اکبر، لغتنامه دهخدا، تهران: موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، چاپ دوم، ۱۳۷۷ش.
۱۳. رفیعی محمدی، علی محمد، بیست اصل در تربیت، قم: انتشارات رسول اعظم (ص)، چاپ دهم، ۱۳۹۲ش.
۱۴. شعاری نژاد، علی اکبر، روان شناسی رشد، تهران: اطلاعات، چاپ بیستم، ۱۳۹۲ش.

۱۵. شاه محمدپور، صمد، *چگونه فرزندان خود را درک کنیم؟*، قم: میراث انبیاء، ۱۳۹۶ش.
۱۶. عباسی، محمد مهدی، *لدت و شادکامی*، قم: موسسه علمی فرهنگی دارالحدیث، ۱۳۹۱ش.
۱۷. عزیزی، سارا؛ عزیزی لاطران، سحر، *علل لجبازی در کودکان*، تهران: مهر ایران، چاپ اول، ۱۳۹۶ش.
۱۸. علیزاده ثانی، مرضیه؛ محمد دوست، رضا؛ *راهبردهای عملی در درمان لجبازی کودکان و نوجوانان*، تهران: مهر صفا، چاپ اول، ۱۳۸۷.
۱۹. فیض کاشانی، ملا محسن، *محجه البیضاء*، قم: جامعه مدرسین قم، ۱۳۸۴ش.
۲۰. متقی، علی بن حسام الدین، *کنز العمال*، محقق: محمود عمر دمیاطی، بیروت: دارالکتب العلمیه، ۱۴۱۹ق.
۲۱. محمدی ری شهری، محمد، فرزندگان، حسن، *میزان الحکمه*، قم: موسسه فرهنگی دارالحدیث، چاپ هفتم، ۱۳۹۵ش.
۲۲. محمودی قرائی، جواد، *آموزش روان شناختی در اختلالات روانپزشکی کودکان و نوجوانان*، تهران: اداره سلامت روان وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، ۱۳۹۸ش.
۲۳. معین، فرهنگ فارسی معین،
۲۴. مکارم شیرازی، ناصر، *برگزیده تفسیر نمونه*، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۶ش.
۲۵. یعقوبی، احمد بن اسحاق، *تاریخ الیعقوبی*، قم: المکتبه الحیدریه، چاپ دوم، ۱۳۸۳ش.

مقالات

۱. برنجکار، رضا، *عقل و تعقل*، قبسات، شماره ۱۹، ۱۳۸۰ش. پرتال جامع علوم انسانی.
۲. ثمنائی فر، محمدرضا و همکاران، *پیامدهای تنبیه بدنی کودکان توسط والدین در محیط خانه و خانواده*، حقوق بشر، جلد ۶، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۰ش.
۳. خدابخش پیرکلانی و همکاران، *بررسی تک موردی در اثر بخشی درمان حساسیت زدایی تدریجی بر اختلال اضطراب فراگیر*، چهارمین کنفرانس بین المللی نوآوری های اخیر در روانشناسی، مشاوره و علوم رفتاری، ۱۳۹۶ش.
۴. صنوبری، صادق، *بررسی نقش عاطفه در تعلیم و تربیت قرآنی*، سومین همایش به سوی راهبردهای قرآنی در تربیت انسان، موسسه فرهنگی قرآن و عترت صابر، ۱۳۹۰ش.

۵. طارمی، محمدحسین، *علت شناسی پدیده کودک آزاری*، پگاه حوزه، شماره ۲۵۲، ۱۳۸۸. پرتال جامع علوم انسانی.
۶. مرشد و همکاران، نرگس، *اثربخشی بازی درمانی گروهی بر علائم لجبازی- نافرمانی کودکان، مجله آموزش و سلامت جامعه*، دوره ۲، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۴ ش.
۷. مقدادی، محمدمهدی، *تنبیه کودک، تربیت یا خشونت*، حقوق بشر، ج ۲، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۰ ش.
۸. مقدسی پور، علی، *اصول و روش های آموزش مفاهیم دینی به کودکان*، معرفت، شماره ۷۵، ۱۳۸۲ ش. پرتال جامع علوم انسانی.
۹. ملکی، زهرا، *راهکارهای کلیدی برای مقابله با لجبازی کودکان*، پرتال موسسه فرهنگی آموزشی امام حسین علیه السلام.
۱۰. مورموگویی و همکاران، عبدالله، *عوامل استرس و اضطراب در کودکان دوره ابتدایی*، سومین کنفرانس بین المللی پژوهش در علوم و تکنولوژی، آلمان، ۱۹ تیر ماه ۱۳۹۵.
۱۱. مهدیار، طاهره، *نقش معارف و متون دینی در هویت کودکان*، اولین همایش ملی هویت کودکان ایران اسلامی در دوره پیش دبستانی، یزد ۱۳۹۷ ش.
۱۲. نجفی و همکاران، محمد، *سازماندهی نظام تربیت عاطفی مبتنی بر آموزه های قرآنی*، پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، سال بیست و سوم، دوره جدید، شماره ۱۹، زمستان ۱۳۹۴ ش.
۱۳. نوغانی و همکاران، فاطمه، *تاثیر آموزش فرهنگ دینداری بر میزان افسردگی*، فصلنامه حیات، سال دهم، شماره ۲۳، زمستان ۱۳۸۳.